

PRINCIPLES OF SOCIAL CORPORATE RESPONSIBILITY

T. Berezianko

National University of Food Technologies

Key words:

*Corporate sector
Social responsibility
State
Institutionalism*

Article history:

Received 19.03.2014
Received in revised form
02.04.2014
Accepted 14.04.2014

Corresponding author:

T. Berezianko
Email:
npnuht@ukr.net

ABSTRACT

The article reviews the questions of regulation of relationships between the society and corporate business by means of creation of responsibility institute. When analyzing the methods of regulating the relations between business and the state the models of corporate social responsibility have been investigated. Attention is paid to the reasons for the resistance of the owners related to the correction of their interests, in spite of the existing requirements on associated membership in the European Union and the conditions of incorporation into the global economy. The concept and the principles of social responsibility developed by the World Bank and taken into the business practice of the EU as well as models and methods of their implementation are presented in this article.

ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОЇ І СУСПІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Т.В. Березянюк

Національний університет харчових технологій

У статті розглянуто питання регулювання відносин між бізнесом і суспільством за допомогою впровадження у ділову практику та культуру менеджменту принципів суспільної й соціальної відповідальності, а також концепцію і принципи соціальної відповідальності, розроблені Світовим банком та прийняті у ділову практику ЄС. У процесі розгляду засобів регулювання відносин між бізнесом і державою проаналізовано основні моделі корпоративної соціальної відповідальності, причини опору власників майнових активів суспільній необхідності коригування власних інтересів, хоча визнання корпоративної суспільної та соціальної відповідальності — це одна з вимог кооптації до ЄС та інкорпорування до світової економіки.

Ключові слова: корпоративний сектор, соціальна і суспільна відповідальність бізнесу, держава, інституціоналізм.

Українське суспільство проходить важливий етап унормування стосунків із бізнесом, який представлений малим, середнім і великим підприємництвом. Найбільшого впливу завдає великий бізнес, який асоціюється з корпоративним сектором. Досягнення прогресу на шляху до набуття відповідності європейським стандартам вимагає залучення й активної підтримки не просто на рівні пе-

ресічних учасників ринкового середовища, а насамперед соціально адаптованого включення потужних корпоративних груп до відповідальних бізнес-практик.

У розвинених країнах Європи ідею суспільної відповідальності покладено у сучасні моделі інституціональної збалансованості триграми «суспільство - корпоративний сектор — держава», переходу від кланового менеджменту до прозорих методів управління. Це питання є об'єктом досліджень таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Д. Асемоглу, Е. Башаріна, В.Геєць, В.Дементьєв, А. Керолл Т. Мостенська, А. Радигін.

Ділове середовище в Україні ще не може вважатись достатньо розвиненим із ринкової точки зору. Додає проблем відсутність методичного забезпечення формування суспільно-соціальної відповідальності бізнесу.

Шлях України до євроспільноти без прийняття принципів суспільно-соціальної відповідальності бізнесу не є можливим. Ця потреба посилюється економічною необхідністю: ефективно злиття та поглинання вимагає зближення культур ведення бізнесу.

Світовим банком прийнято таке визначення соціальної відповідальності бізнесу — це комплекс напрямків політики та дій, пов'язаних із ключовими стейкхолдерами (інвесторами та власниками, які дотримуються норм закону, а також враховують інтереси громади (суспільства) та навколишнього середовища й орієнтують бізнес на стійкий розвиток.

Залежно від засобів регулювання відносин між бізнесом і державою у світі прийнято три моделі корпоративної соціальної відповідальності:

- американська, в основу якої покладені принцип добровільної відповідальності компанії та самостійність визначення меж їх внеску у суспільні витрати. Держава використовує лише модель винагороди — податковий залік і пільги;

- континентальна, яка більше законодавчо формалізована і деталізована з урахуванням захисту працівника, регулювання діяльності компанії, напрямків благодійництва та спонсорства, політики примусу вільного соціального захисту через високі податкові ставки;

- британська, яка поєднує обидві системи та залучає громадські організації до процесу узгодження інтересів. Державне регулювання використовує інструменти надання пільг для компаній, які проводять активну соціальну та природоохоронну політику.

Модель, що використовується у колишніх пострадянських країнах, можна умовно назвати «примусовою», оскільки прийняття більшості регулюючих документів із відповідальної поведінки бізнесу було впроваджено на вимогу розвиненого ринкового товариства для компаній експортерів або таких, що прийняли кваліфіковану іноземну інвестицію, наприклад, WNISEF. На жаль, держава ще не визначилась із своєю позицією щодо розвитку цього напрямку, тому процес регулювання має здебільшого горизонтальний рівень і розповсюджується як низова точкова ініціатива.

Світовий банк радить покрокове впровадження системи участі держави у розвитку інституту корпоративної соціальної (суспільної) відповідальності:

Рівень 1. Визнання органами державного управління (урядом) важливості корпоративної соціальної (суспільної) відповідальності та доведення цього до бізнесу. На цьому етапі держава має виконувати лідера. Для цього можуть бути

використані такі інструменти: розробка державних програм та ініціатив з розвитку корпоративної суспільної відповідальності на національному, регіональному й муніципальному рівні; проведення спільної роботи (форумів, круглих столів, ініціативних груп) з розробці стратегії корпоративної соціальної та суспільної відповідальності; підтримка та висвітлення роботи компаній — лідерів впровадження корпоративної суспільної й соціальної відповідальності; результатом залучення наукових кіл має стати встановлення меж національних інтересів у визначенні корпоративної суспільної й соціальної відповідальності (слід зауважити, що параметри мають бути гнучкими та переглядатись кожні 4—5 років, зважаючи на зміну чергового уряду).

Треба зазначити, що така діяльність ведеться в рамках ЄС з 2000 р., наприклад, у Програмі розвитку ЄС до 2020 р. поставлено завдання перетворити Європу на найбільш успішний у соціальному й економічному значенні регіон світу.

Рівень 2. Підтримка участі бізнесу та громади у провідних суспільних ініціативах. Цей крок уособлює конкретизацію партнерства держави, суспільства та корпоративного сектору. На цьому етапі передбачається розвиток форм партнерства, в якому держава покладає на себе організацію соціальної орієнтації через створення мережі національних топ-менеджерів, розробляє нові способи залучення до спільної участі у проектах малого й середнього бізнесу. Одним із важливих напрямків є розвиток середнього бізнесу, для якого участь у спільних соціальних проектах є формою без конкурентного доступу до ресурсу та налагодження вигідних контактів.

Рівень 3. Розвиток державної консультативної служби з питань партнерства. На цьому етапі держава створює банк проектів, які підлягатимуть пільговому забезпеченню (не фінансовому, а ресурсному, компенсаційному та податковому) та скеровує бізнес в означених для співпраці напрямках, надає консультативну допомогу та здійснює інформування.

Рівень 4. Розробка правил і нормативних документів із співпраці бізнесу та суспільства (держави). Головне завдання полягає у розробці методик вимірювання суспільно відповідальної діяльності компаній. Стандарти GRI можуть слугувати орієнтиром для створення національних методик. Держава має брати участь в розробці орієнтирів для нефінансової звітності компаній, оцінці кодексів ділової етики, кодексів соціальної політики з метою оцінки кодексу поведінки компанії в цілому. Більшість теоретиків і практиків наголошують, що заходи можуть стати дієвими за умови посилення ролі держнагляду та відповідної законодавчої підтримки. Проте рівень примусу сильно відрізняється, наприклад, в Канаді держава виконує лише допоміжну роль, а приватний сектор виконує роль локомотиву у питанні корпоративної соціальної відповідальності. Однак на федеральному рівні використовуються механізми та інструменти управління розвитком суспільної відповідальності бізнесу (відомчі стратегії стійкого суспільно обумовленого розвитку з акцентом на екологізацію інновацій; створено міжвідомчий комітет «Club C», який координує діяльність міністерств; Канадська національна служба взаємодії адаптує рекомендації ОЕСР для міжнаціональних компаній). У Великій Британії провідну роль у забезпеченні суспільної відповідальності бізнесу відіграли два міністерства: торгівлі і промисловості та міжнародного розвитку. В першому

впроваджена посада міністра з питань корпоративної соціальної відповідальності, завданням якого є забезпечення прийняття кодексів корпоративної соціальної відповідальності та координація державних впливів з метою розвитку суспільної відповідальної діяльності у компаніях усіх рівнів. Для посилення вагомості та координації зусиль також створено міжвідомчу координаційну групу. У Нідерландах також створено міжвідомчу комісію, діяльність якої полягає у забезпеченні подолання розбіжностей між цілями бізнесу та держави.

Рівень 5. Створення сприятливого середовища для впровадження корпоративної суспільної та соціальної відповідальності. Важливими завданнями на цьому рівні є розробка стимулів для підтримки й розвитку позитивної практики корпоративної соціальної відповідальності.

Рівень 6. Розвиток нормативної основи для впровадження звітності та рейтингування. Стандарти звітності та рейтинги дозволяють отримувати кількісну і якісну оцінку діяльності компанії з корпоративної соціальної відповідальності. Наприклад, соціальним міністерством Данії створено соціальний індекс, впроваджено соціальну звітність та аудит на державних компаніях, у Великій Британії створено сайт із низкою корпоративних соціальних стандартів, більш жорстких, ніж законодавчі.

Рівень 7. Консультації з бізнесом, неурядовими організаціями та допомога у створенні коаліцій з суспільної й соціальної відповідальності. Головне питання полягає в тому, як зробити так, щоб корпорації працювали на суспільне благо і при цьому не перейти до директивного спілкування й державного втручання. Основою має стати державне регулювання на основі повного врахування потреб регіональних і національної спільнот. Експерти Світового банку наголошують на необхідності використання координуючої та направляючої ролі держави у цьому процесі на основі чіткого окреслення повноважень регулюючих органів [1,3].

Таким чином, наявність світової тенденції побудови консенсусу між корпоративним сектором, державою та суспільством дозволяє з упевненістю включати корпоративну суспільну й соціальну відповідальність до складу загальної системи корпоративного управління на мікрорівні та державної економічної політики на макрорівні. За таких умов корпоративна суспільна та соціальна відповідальність стає потужним фактором стратегічного розвитку, конкурентоспроможності й капіталізації компанії. У свою чергу, ефективним інструментом управління визнається нефінансова звітність.

Слід зауважити, що власники бізнесу не завжди налаштовані на дотримання стандартної трійки принципів корпоративного управління: захист інтересів акціонерів; діяльність органів управління та системи внутрішнього контролю; розкриття інформації та фінансова прозорість. Сучасні українські власники не готові обговорювати коригування власних інтересів та узгоджувати їх із кимось, крім інвесторів, стейкхолдерів і вищого менеджменту.

Крім того, тільки 20 років тому реальний сектор економіки позбувся соціального навантаження, яке накладала радянська держава, тому соціалізація й усупільнення ринкової діяльності як загальний світовий тренд сприймається у заангажованій й агресивній частині підприємців та аналітиків майже як спроба реставрації минулої суспільно-політичної конструкції і зазіхання на

права та свободи ринкового способу життя. З цього приводу слід зазначити, що ніде у світі ринкові суб'єкти господарювання не є абсолютно вільними від обов'язків. Регулювання ринкової діяльності у розвинених країнах багатопланове, розвинуте, прискіпливе, щільне та позбавлене ідеалізму та ілюзій.

Визнання корпоративної суспільної та соціальної відповідальності необхідне і для успішного інкорпорування до світової економіки — це одна з вимог кооптації до ЄС. За результатами проведення Форуму соціальної відповідальності бізнесу ділових кіл, неурядових організацій, представників науки було ухвалено рішення щодо підтримки ідеї впровадження соціально-відповідального договору, створення місцевих мереж учасників глобального договору. На сьогодні більше 2400 компаній є учасниками світової мережі Глобального договору соціальної відповідальності бізнесу.

Рис.1. Суспільно відповідальна поведінка корпоративного сектору

Найбільше поширений підхід «суспільна відповідальність» у країнах Європи. З цього приводу у ЄС прийнято Комюніке 2006 року. Концепція інтегрована у громадську політику в Данії, Франції, Фінляндії, Швеції. У частині країн Концепція впроваджена на рівні компаній (Греції, Ірландії, Словенії, Нідерландах). У деяких країнах СНД (Росія, Казахстан) затверджені

принципи Комюніке єврокомісії та прийнятий стандарт «Соціальна відповідальність організації. Вимоги CSR/ КСО — 2008».

Принципи соціальної відповідальності бізнесу реалізуються в чотирьох напрямках: дотримання прав людини, трудових відносинах, збереження навколишнього середовища, боротьби з корупцією. Цей процес може розвиватись у зустрічних напрямках: через розповсюдження інституціонального порядку, через корпоративних агентів впливу, тобто знизу і за допомогою ініціативи процесу через законодавчі норми та державне регулювання, тобто згори. Другий шлях може бути реалізований за умови активізації державного управління.

Залежно від рівня розвитку ринкових відносин і типології регулювання змінюється і модель соціальної відповідальності компанії у суспільстві. Найбільш повно цей зв'язок представлений Х.Джонсом.

Таблиця 1. Моделі корпоративної соціальної відповідальності (КСО)

№ пп	Рівень КСО	Характеристика	Типова практика
1	Протиправний / безвідповідальний	Компанія не дотримується правових норм, прийнятих у суспільстві. Частково нелегальне ведення бізнесу	Використання праці нелегальних мігрантів, порушує норми безпеки, оплати та нормування праці; викривлення звітності; фальсифікація товару й реклами; тінізація діяльності
2	Норматизований	Дотримання встановлених законодавчих норм у мінімальних для забезпечення діяльності обсягах	Дотримання норм безпеки продукції та праці, оплата праці на рівні мінімальних обсягів і строків (часткове використання сірих схем оплати та бізнесу)
3	Фрагментарний	Обмежена участь у соціальних проектах регіону, частково пов'язана із створенням іміджу компанії та її власників	Участь у благодійних програмах, які висвітлюються у ЗМІ, обмежене спонсорство, підтримка громади у період політичних подій, впровадження соціального пакету для співробітників компанії, підвищення стандартів якості продукції понад законодавчі вимоги, сертифікація на стандарт ISO 9000
4	Кодифікація соціальної відповідальності	Впровадження системи соціальної відповідальності на базу системи внутрішніх кодексів. Соціальна відповідальність набуває вигляду корпоративної стратегії	Управління кадрами передбачає залучення, збереження та розвиток кваліфікаційного рівня персоналу. Забезпечення зв'язку із споживачами, замовниками та суспільством. Сертифікація ISO 9000 та ISO 14000 — менеджмент
5	Суспільно відповідальне підприємство	Суспільна орієнтація результатів бізнесу, масштаб економічної результативності займає підпорядковане місце	Практики 4 рівня доповнюються екологічними нормами, наймом інвалідів, впровадженням програм захисту довкілля, обмежень використання небезпечних речовин у виробництві, підтримці суспільних програм, заборонаю неетичних досліджень, активною співпрацею із громадськими об'єднаннями й активістами тощо

Укладено на основі типізації Х.Джонсона [2]

ЕКОНОМІКА І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Для того, щоб надійно функціонувати у довгостроковому періоді, компанія повинна підтримувати відтворювальну спроможність ресурсів: природних, фінансових, робочих (знання, кваліфікація, технології) як основи досягнення конкурентних переваг. В умовах конкретного галузевого ринку компанія вбудовує їх у власну секторальну структуру за допомогою залучення поставальників і користувачів до системи кодифікації управління стосунками на базі соціальної, а згодом і суспільної відповідальності. Виникає зв'язок між усіма зацікавленими сторонами.

Таблиця 2. Форми реалізації державно-приватного партнерства в Україні у 1992—2008 роках

Сектор реалізації проектів державно-приватного партнерства	Форми реалізації державно-приватного партнерства								
	Проекти “відокремлення активів”		Проекти “зеленого поля”		Контракти на управління та лізинг		Пряма допомога держави	Усього	
	Кількість проектів	Млн. дол. США	Кількість проектів	Млн. дол. США	Кількість проектів	Млн. дол. США	Млн. дол. США	Кільк проектів	Млн. дол. США
Енергетика	12	0,16	-	-	-	-	-	12	0,16
Телекомунікації	1	0,25	7	6,3	-	-	-	8	7,9
Транспорт	-	-	-	-	-	-	-	0	0
Водопостачання та водовідведення	-	-	-	-	1	0,1	-	2	0,2
Фінансово-банківська система	-	-	-	-	-	-	185	6	185
Усього	13	0,412	7	6,3	1	0,1	185	28	193,925

Джерела: [4,6]

У такий спосіб компанія реалізує своє призначення до генерації багатства та благ для всіх зацікавлених сторін. Таким чином відбувається об'єднання різновекторних інтересів суспільства та забезпечується взаємодія суспільства, праці та капіталу; поставальників, інвесторів, споживачів і робітників.

Засобом для встановлення безконфліктних відносин у триграмі «корпоративний сектор — держава — суспільство» стають специфічні стосунки, імплантовані за допомогою (угод, кодексів) обов'язків у взаємини сторін, що призводить до зростання доходів (або зниження непродуктивних витрат).

Висновки

Стабільний і стійкий розвиток компанії — це вже не тільки регулярність у досягненні економічних показників, а й осуспільнена та соціалізована управлінська філософія для менеджменту й власників. Практично потреба регуляції відносин «суспільство — корпоративний сектор — держава» актуалізує впровадження у систему корпоративного управління додаткового принципу: принципу врахування інтересів зацікавлених сторін — корпоративної етики та суспільної/ соціальної відповідальності.

Усвідомлення корпоративним сектором необхідності приділення уваги відновленню та розвитку робочої сили ґрунтується не на вихованні моральних цінностей у другому поколінні, а прагматичному розумінні того, що високі вимоги постіндустріального суспільства до якості та кваліфікації працівників потребують відповідних інструментів залучення. На цій стадії конкуренція за персонал змушує компанії перевищувати законодавчо встановлені стандарти соціального забезпечення. Кожному із вказаних періодів відповідає специфічний менеджмент.

Література

1. Башарина Е.Н. Влияние государственного регулирования на развитие института корпоративной социальной ответственности (КСО)// Государственное управление. Электронный вестник, Вып. № 14, 2008. — Режим доступа: <http://e-journal.spa.msu.ru>
2. Благов Ю.Е. Концепция корпоративной социальной ответственности и стратегическое управление// Российский журнал менеджмента. — 2004. — № 3. — С. 17—34.
3. Світовий банк — Режим доступа: <http://vle.worldbank.org>
4. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. Ред В.М.Гейця — К: НВЦ НБУВ, 2009. — 687 с.
5. Post J.E., Preston L.E., Sachs S. 2002. Redefining the Corporation: Stakeholder Management and Organizational Wealth. Stanford University Press: Stanford
6. Privet Participation in Infrastructure Database: The World Bank & PPIAF — [Електронний ресурс] — Режим доступа: <http://ppi.worldbank.org>

ПРИНЦИПЫ СОЦИАЛЬНОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ БИЗНЕСА

Т.В. Березянюк

Национальный университет пищевых технологий

В статье рассмотрены вопросы регулирования отношений между обществом и бизнесом путем создания института добровольной ответственности. В процессе анализа способов регулирования отношений между бизнесом и государством исследованы модели корпоративной социальной ответственности. Внимание уделено причинам сопротивления собственников корректировке их интересов, хотя признание корпоративной общественной и социальной ответственности — это одно из требований кооптации к ЕС и инкорпорирования в мировую экономику. Рассмотрены концепция и принципы социальной ответственности, разработанные Мировым банком, а также модели и методика их внедрения.

Ключевые слова: корпоративный сектор, социальная и общественная ответственность бизнеса, государство, институционализм.